

HISTORISCHE
VERENIGING
MAASSLUIS

HISTORISCHE SCHETSEN

van en over Maassluis

NUMMER 72 | MEI 2018

INHOUD

Van de redactie	1
100 jaar Kunst na Arbeid	2
HVM in den beginne.....	11
Eerste Hollandsche Vensterglasfabriek	16
De quarantainepost bij Maassluis	27
Een zoeaaf uit Maassluis.....	33
Thuiskomst zeesleper Thames 1945	36
Vliegtuigcrash in Het Scheur	41
Gedicht Canon van Maassluis.....	45
Het oude veerhoofd voor 1887	46
Tabak in Maassluis	49
De ondergang van ss Tara	54
Jan Zon, 30 jaar HVM	59
Herinneringen aan de watersnoodramp	61
Bierbottelarij Excelsior	65
Reacties van lezers	67
Speurneuzen gevonden	70
Speurneuzen gezocht	71
Nieuws in historisch perspectief	73

SCHRIJVERS

Blanker, Arie | Boer, Leo | Gelderen, Jan van | Hollaar, Cock | Lege, Wim de |
Oostrum, Jaap van | Ouwenbroek, Rob | Sluijter, Aad | Sonneveld, Bram | Spits, Pieter |
Velden, Gertjan van de | Vink, Ineke | Vries Hzn, Geert de | Wassenaar, Dick van

AFBEELDINGEN

Algemeen Rijksarchief | Audiovisueel Archief Maassluis | Blanker, Arie |
Collectie Van der Stelt | Collectie Van Rij | Hartingsveldt, J. van |
Historische Vereniging Maassluis | Kap-Favié, E. | KNA-archief | Lege, Wim de |
Meeberg, Henk van de | Museum Maassluis | Nationaal Archief | Sluijter, Aad | Spits, Pieter |
Steehouwer, J. | Velden, Gertjan van de | Vestjens, M.G.F. | Wilkes, Nel | Zon, Jan

Foto omslag: Sleepboot Thames in de Buitenhaven langs de Govert van Wijnkade. De Nederlandse vlag werd voor de Tweede Wereldoorlog op de romp geschilderd zodat men kon zien dat het schip van een (vooralsnog) neutrale natie was.

HISTORISCHE
VERENIGING
MAASSLUIS

EERSTE HOLLANDSCHE VENSTERGLASFABRIEK

Door: Dick van Wassenaar

Er is onder anderen door HVM-voorzitter J.H. Steenkist al eens geschreven over de Eerste Hollandsche Vensterglasfabriek. In 1986 (HS 5) beschreef hij een groot deel van haar geschiedenis. En ook in andere Historische Schetsen is over de glasfabriek geschreven. Zo las u in het vorige boekje HS 71 over de Belgische gastarbeiders van de fabriek. Toch is er nog meer, daarom deze 'herhaling' met nieuwe toevoegingen en wetenswaardigheden.

De glasfabriek was aanvankelijk eigendom van een Nederlandse combinatie en is later doorverkocht aan een Belgisch syndicaat. De productie begon in 1911 en duurde met kortere of langere onderbrekingen tot 1929. Er waren ooit ongeveer 500 arbeiders werkzaam, waarvan 350 van Belgische afkomst.

Vensterglasfabriek in Maassluis.

Waarom een glasfabriek in Maassluis?

In Nederland waren rond de eeuwwisseling van 1900 meerdere glasfabrieken, ondermeer in Schiedam, Rotterdam en Delft. Deze bedrijven hielden zich voornamelijk bezig met het vervaardigen van flessen. Omdat de glastuinbouw in het Westland zich in die periode sterk ontwikkelde steeg de vraag naar vensterglas. Het Hoofd lag gunstig vanwege de nabijheid van het water en de spoorlijn voor zowel de aanvoer van grondstoffen als de

afvoer van producten. Door de toegenomen vraag naar vensterglas was de bouw van een glasfabriek op dat moment een geschikte mogelijkheid om de industriële groei van Maassluis te ontwikkelen. De Nederlandsche Handel Maatschappij (NHM) stimuleerde dit initiatief, dat ook gunstig was als compensatie voor de krimpende visserij-activiteiten.

Oprichting van de Eerste Hollandsche Vensterglasfabriek

Directeur A.M.F. van Deventer

Anthonie Marius Franciscus van Deventer was de zoon van C.A. van Deventer, eigenaar van glasfabriek 'de Schie' uit Schiedam en een van de telgen uit de familie van Deventer die al lang betrokken was bij verschillende glasfabrieken daar. Hij overleed op 6 juni 1920.

Op 9 oktober 1909 richt A.M.F. van Deventer zich tot B&W van Maassluis met een vergunningsverzoek voor de oprichting van een vensterglasfabriek met kantoorgebouw, timmermanswerkplaats, smederij en bergloodsen. De gewenste locatie is in de Taanshuurpolder sectie L no. 4281, omsloten door de N.V. Nederlandsche Asfaltfabriek, de Mij. tot Exploitatie van Gronden in de Taanshuurpolder en het terrein van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij. Aansluitend is er een onderzoek bij glasfabrieken in Schiedam en Charleroi (België) door een commissie, bestaande uit H. Bogstra en G. Stolk, om ter plaatse eventuele bezwaren die aan de vestiging kunnen kleven vast te stellen.

De bevindingen zijn gunstig en de commissie geeft aan dat er geen bezwaar is tegen het verlenen van een vergunning. De oprichting van de Eerste Hollandsche Vensterglasfabriek (EHV) vindt plaats op 20 mei 1910. Het stichtingskapitaal bedraagt f 500.000,-. Het doel van de maatschappij is *het vervaardigen van en de handel in vensterglas en alle andere glasproducten in den ruimsten zin des woords, met uitzondering van flesschen, behalve flesschen in wit of half wit glas.*

Commissarissen zijn P. Bredius, C. Campbell, C. Dirkzwager, J.J. Haslinghuis, C.M de Cuyper, P. Loopuyt en mr. Roosegaarde Bisschop. Directeuren zijn A.M.F van Deventer en W. Dirkzwager, beiden afkomstig uit Schiedam. A.M.F. van Deventer is daar tevens betrokken bij N.V. Van Deventer's Glasfabrieken Schiedam-Delft.

Directeur W. Dirkzwager

Willem Dirkzwager was de zoon van Cornelis Dirkzwager en Johanna Getruida Sonneveld. Hij was geboren op 3 juli 1884 te Schiedam en in 1911 in het huwelijk getreden met Maria Dirkzwager uit Maassluis (1883-1975). In 1912 werd hij directeur van de EHV. Hij was tevens directeur van glasfabriek 'de Schie' in Schiedam. Hij bleef directeur bij de EHV tot aan zijn overlijden, na een operatie, op 35-jarige leeftijd op 9 oktober 1919.

20 jaar EHV in vogelvlucht (1910-1930)

Aan de hand van krantenartikelen uit de periode 1910-1930 schetsen we een beeld van de gebeurtenissen die plaatsvonden bij de Eerste Hollandische Vensterglasfabriek gedurende de tijd dat deze actief was in Maassluis.

Na de oprichting begint de bouw van de fabriek en het aantrekken van personeel. De levering van de complete elektrische- en krachtinstallatie voor de EHV is gegund aan de firma De Vries, Mulder & Co te Watergraafsmeer. In oktober 1910 begint de EHV met de productie van ruiten, er zijn dan al snel 250 arbeiders in dienst die goed verdienen.

Als er in september 1911 brand uitbreekt schrijft gemeentearchitect H. Brand aan B&W dat de dakbedekking der gebouwen van de EHV niet van brandbaar of ontvlambaar materiaal mag zijn. Ook mogen er op het terrein geen brandbare materialen worden opgeslagen. Voorts merkt hij op dat er al in 1909 (bij de aanvraag) op gewezen is dat er maatregelen getroffen moesten worden vanwege mogelijk brandgevaar. Tot slot wijst hij erop dat er geen fatsoenlijk privaat is op de fabriek, slechts *een balk boven een gat waarin de fecaliën ten aanschouwe van iedereen liggen opgehoopt*.

Na onderzoek laat het Rijkstoezicht op Fabrieken en Werkplaatsen weten dat het gevaar van genoemde dakbedekking gering is en dat het privaat slechts van tijdelijke aard zal zijn. Er is voor hen dan ook geen aanleiding andere voorschriften aan de directie te geven.

De Parallelweg langs de spoorlijn is waarschijnlijk in 1913, ter gelegenheid van zijn 100-jarige sterfdag, omgedoopt in Adriaan van Heelstraat.

*De cylinders die de glasblazers maken worden later opengesneden en uitgerold tot vensters.
(Heijenbrock, coll. Nederlands Openluchtmuseum)*

In 1912 neemt het bedrijf nog steeds personeel aan, ondermeer administratief ('kennis van Franse taal strekt tot aanbeveling. Salaris voor een aankomende bediende f 15,- per maand, met vrij reizen'). In april is er een staking van mijnwerkers in Engeland. Daardoor vermindert de aanvoer van kolen en ligt het bedrijf voor onbepaalde tijd stil. De rust is handig voor reparatiewerkzaamheden.

In mei keurt B&W een voorstel tot verbreding van de Parallelweg goed, deze dient als toegangsweg voor de EHV en de Asfaltfabriek. Eind juni begint de EHV weer met de werkzaamheden. Werknemers uit België keren terug en zorgen met de achtergeblevenen ervoor dat de nodige reparaties snel gereedkomen.

B&W van Maassluis overlegt intussen over het beslag dat de EHV heeft gelegd op alle woningen van de Paul Krugerstraat en het effect ervan op de woningvoorraad der gemeente.

In 1913 vraagt de EHV 'blank gruis' van vensterglas te koop, vermoedelijk als goedkope grondstof voor hun fabrieksproces.

Invloed van de Eerste Wereldoorlog

Begin april 1914 ligt er een vergunningsaanvraag bij B&W voor de bijbouw van een strekovengebouw. Op 28 juli 1914 breekt de Eerste Wereldoorlog

uit met als gevolg dat veel Belgen hun land verlaten en ondermeer naar Nederland komen. De fabriek krijgt te kampen met brandstofgebrek en sommige grondstoffen zijn moeilijk te krijgen, zodat zij op een andere kwaliteit glas moet overgaan. In augustus 1914 melden zich, als gevolg van het opnieuw stilliggen van de fabriek, 45 personeelsleden aan bij het Comité tot Steun. Eind december hebben zich weer 14 Belgen in onze stad gevestigd die gaan werken in de glasfabriek. Drie ervan zijn afkomstig uit Brussel en 11 uit Antwerpen.

Begin 1915 laat de EHV weten dat zij een strafaanklacht zal indienen tegen *handelaren die zich niet ontzien Duits glas van mindere kwaliteit als Nederlands glas te verkopen en naar Engeland te verkopen*. In juni breekt bij de EHV een staking uit waarbij ongeveer 200 arbeiders betrokken zijn. Oorzaak is een loongeschil. De glasblazers, allen Belgen en Fransen, maken zich gereed naar Engeland en Frankrijk te trekken.

In augustus bouwt de EHV een grote loods voor het verblijf van geïnterneerden die komen werken bij de EHV. Het zijn Belgische militairen afkomstig uit een kamp in Zeist die voor de oorlog al werkzaam waren in Belgische glasfabrieken. Ook een bewakingsdetachement, bestaande uit twee onderofficieren, twee korporaals en tien man onder bevel van luitenant A. van Linden Tol, vindt er onderdak. Begin september werken er 45 Belgische geïnterneerden bij de EHV.

Wat verdiende de glasblazer?

De verdiensten van een glasblazer waren goed. Over de exacte bedragen die de EHV betaalde is geen goede informatie beschikbaar. Wel is ruwweg bekend wat de glasfabriek van Schiedam, de andere fabriek van Van Deventer, in 1912 betaalde. Een groepje arbeiders verdiende daar samen f50,- tot f55,- per week. Hiervan kreeg de blazer 60%, de steller 30% en de aanvanger 10%. Daarbij kreeg de aanvanger nog 5%, door de fabriek te betalen.

Niemand wist waar de klepel was

In mei 1916 treft opnieuw een brand de EHV. Er komt hulp van de brandweer van Schiedam, Vlaarding en Rotterdam, en met behulp van de drijvende spuit van L. Smit weet men de brand te beperken. De machinale kistenmakerij en het magazijn branden uit, de kelders (met veel grondstoffen) hebben veel waterschade. Van de strekovens en de ovens zijn de daken zwaar beschadigd. Het bedrijf, waar ongeveer 400 man werkt, zal enkele dagen dichtgaan. De fabriek is gelukkig op beurspolis verzekerd.

Bij het uitbreken van de brand bij de EHV werden de spuitgasten opgeroepen door het geluid der brandklok, ook de klok van de raadhuistoren zou haar geluid laten horen, maar het geluid was van korte duur, niemand wist waar de klepel was. Het bleek dat deze de dienst had gestaakt en de klok al had verlaten. (Westlandsche Courant 20-5-1916)

In juni breekt er naar aanleiding van een looneis een staking uit onder de Belgische glasblazers. De fabriek wordt stopgezet en de vuren gedoofd. De directie is bereid het werk te hervatten indien de blazers de kosten dragen van het opnieuw op hitte brengen van de ovens, waarmee ongeveer 14 dagen gemoeid zijn. De blazers willen slechts het werk hervatten als de directie het bedrag (f 8000,-) betaalt. De vraag is dus 'wie zal dat betalen?' Het antwoord is (vooralsnog) onbekend, uiteindelijk wordt het werk hervat, maar arbeiders en fabriek houden een moeizame relatie.

In april 1917 houdt notaris G.P. Valette te Maasland een veiling 'op afslag' in Hotel De Moriaan. Het gaat om de verkoop van drie winkelhuizen en 35 woonhuizen aan de Generaal de Wetstraat, Cronjéstraat en President Steynstraat. Deze panden zijn tot 1 september 1918 verhuurd voor f 5370,- aan de EHV. Die moet de panden volgens contract opleveren zoals ze in 1910 in huur zijn aanvaard.

In dezelfde maand doen 4800 tuinders een oproep aan de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel om ervoor te zorgen dat er voldoende kolen zijn om de EHV gaande te houden, aangezien de gehele tuinbouw afhankelijk is van het glas voor kassen en warenhuizen. Intussen bouwt de fabriek een afdeling om bruinkoolbriketten te maken voor eigen gebruik. Dankzij de tewerkstelling van geïnterneerden werkt de EHV normaal, ookal is er gebrek aan de grondstoffen kalk en sulfaat. In oktober zijn er op het laatste moment kolen ontvangen zodat de EHV aan de gang kan blijven, maar aan het eind van de maand valt de EHV toch weer stil.

Het vensterglasfabricageproces

De fabricage van het glas bestond tussen 1910 en 1920 uit drie stappen:

- 1) Het vormen van gesmolten glas uit zuivere grondstoffen
- 2) Het blazen van cilinders (1,50 m hoog en 1,10 m breed)
- 3) Het opensnijden en vervormen van de cilinders tot vlakke ruiten

Vanaf 1920 werkte de EHV met het Fourcault-systeem, mechanisch getrokken vensterglas. Daarmee wordt een continue stroom aan vlakglas, van eenzelfde dikte en breedte, verticaal uit een oven getrokken. Om het glas als een lint uit het glasbad te trekken had het glas een zekere viscositeit (strokerigheid) nodig. Deze viscositeit is afhankelijk van de temperatuur, waarbij een enkele graad temperatuurverschil al invloed op het treksysteem heeft. Dat betekende een zeer grote glasaanvoer en zeer veel grondstof. In feite was dus een continu-productie noodzakelijk.

Nieuwe fabrieken

Eind 1918 vindt de oprichting plaats van een cokesovenfabriek op het naastgelegen terrein van zes hectare. Het kapitaal van f 4.000.000,- (volgens het Rotterdamsch Nieuwsblad van 28-12-1918) zal, gezien de

tijsomstandigheden, voorlopig slechts gedeeltelijk worden uitgegeven. Deelnemers zijn de Nederlandsche Handels Maatschappij, de Twentsche Bank, de Noorsche gasmaatschappij, de EHV en een groep particulieren. Ir. J.J. Schalijs is belast met de bouw van de nieuwe fabrieken. En zodra de tijsomstandigheden het toelaten zal de EHV overgaan tot de bouw van een machinale vensterglasfabriek volgens systeem Fourcault. Hierdoor zal de productie kunnen verdubbelen.

Fabrieksgebouwen glasfabriek.

In november 1919 sluiten de EHV en de Manufacture Royale des Glaces de St. Gobain (opgericht in Parijs in 1692) een belangengemeenschap. Naast de in aanbouw zijnde mechanische vensterglasfabriek zal de fabriek zich gaan toeleggen op de fabricage van nieuwe producten zoals ruw-, draad-, kathedraal- en ornamentglas.

Op 6 juni 1920 overlijdt op 40-jarige leeftijd de directeur van de EHV, Anthonie Marius Franciscus van Deventer. Op 9 juni, de dag van zijn begrafenis, is de fabriek gesloten. Op 11 juni krijgt B&W een vergunningsaanvraag voor de uitbreiding van de fabriek met schoorstenen, nieuwe loodsen en een grotere pottenbakkerij.

Stilliggen en dreigende sluiting

Begin 1921 ligt de EHV weer enige maanden stil, maar nu de kolenprijzen dalen is concurrentie met de Belgische glasfabrieken weer mogelijk.

In maart besluit de vergadering van aandeelhouders twee nieuwe commissarissen te benoemen: P.M. Cochijs uit Leerdam en Jos Jacobs uit Sas van Gent. Tevens vindt de benoeming plaats van ir. A.H.L. de Bel tot directeur, als opvolger van de overleden heer Van Deventer.

In juni 1922 is er opnieuw brand bij de EHV. Het bedrijf ligt alweer geruime tijd stil. De brand woedt in een houten loods op het moment dat er sprake van is om weer met de werkzaamheden te beginnen. Onder leiding van hoofdbrandmeester Karel Poortman wordt het vuur met succes bestreden.

Eind januari 1923 zegt de EHV zijn personeel ontslag aan per 2 februari. Hierdoor komen minstens 300 arbeiders zonder werk. De steeds toenemende (afzet)moeilijkheden zijn er oorzaak van dat de fabriek een grote voorraad glas in haar magazijnen heeft opgeslagen.

Eind oktober vertrekken enkele bazen en voormannen van de EHV naar

Engeland om in Queenborough (Kent) een vensterglasfabriek in bedrijf te helpen stellen.

Het zijn en blijven sombere tijden. In juni 1924 biedt een particulier 14 aandelen N.V. EHV voor f 1000,- per stuk aan. Op 23 september 1925 is er onder leiding van notaris M. van Wijngaarden in Hotel De Moriaan een openbare verkoping. Te koop zijn de gebouwen van de EHV, met bijbehorende terreinen en machinerieën, aan de Adriaan van Heelstraat en verschillende panden en erven aan Generaal de Wetstraat, Cronjéstraat, President Steynstraat, Joubertstraat, Burgemeester De Jonghkade, Govert van Wijnkade, Haven, Zuidvliet en Zandpad. De gebouwen worden ingezet op f 500.000,- en alle huizen gezamenlijk op f 157.200,-. De totale inzet is dus f 657.200,-.

Het einde van de EHV nadert

Begin 1926 richten Jacobus Struys en mr. Eduard Adolf Cokart een NV op met als doelstelling de glasfabriek te gaan exploiteren. Het kapitaal bestaat uit f 200.000,- in aandelen. De vennootschap krijgt als bestuurders een of meer directeuren die woonachtig moeten zijn in Maassluis. Blijkbaar is dat niet succesvol want in maart van het jaar is de oude combinatie aangekocht voor f 500.000,- en een Belgische leiding neemt het bedrijf in exploitatie.

In mei 1927 breekt er op een zondagavond een (wilde) staking uit vanwege

Links de glasfabriek en rechts de Nederlandse Asphaltfabriek, aan de Adriaan van Heelstraat. De asfaltfabriek vestigde zich in 1907 in Maassluis als Key's Asphaltfabriek op het terrein naast de glasfabriek.

een loonconflict onder het machinekamerpersoneel bij het opkomen van de nachtploeg. De politie herstelt de orde en zorgt ervoor dat werkwilligen (voornamelijk Fransen, Duitsers en Belgen) naar binnen kunnen gaan. Tegelijkertijd echter stort de glasoven in, iets waarvoor al enige maanden gevreesd was. Men laat de oven leeglopen wat in de nacht een prachtig schouwspel oplevert. Om te voorkomen dat de gloeiende massa zich zal verspreiden werpen de arbeiders om de glasput een dam op.

In 1929 ligt het bedrijf stil en is in liquidatie. Er komt een nieuwe NV onder controle van het Comptoir Belge Vente des Verres Mécaniques Fourcault. Deze moet eerst de ovens en machines repareren, waarmee een half jaar gemoeid zal zijn. Het gebeurt echter niet, de EHV als zodanig houdt op als zelfstandige onderneming te bestaan.

Waarom het mis ging

Op 2 november 1928 verschijnt er van E.M. Baerveldt (ondermeer bestuurslid van de Vrijheidsbond van Maassluis) een artikel met zijn visie op het verloop en de stopzetting van de fabriek na 1920. We geven daarvan de volgende samenvatting.

In 1920/1921 maakte de EHV in de nieuwe fabriek vensterglas van getrokken glas, het zogenoemde systeem Fourcault. Dit was de tweede fabriek die deze vinding van Fourcault toepaste. In juli 1921 stelde de EHV haar nieuwe fabriek in bedrijf onder directie van ir. A.H.L. de Bel. De andere fabriek was inmiddels stilgelegd. De resultaten waren echter ongunstig en er werd maand na maand met verlies gewerkt. Er was teveel ongeschoold

personeel en de lonen waren veel te hoog in vergelijking met de Belgische lonen door de lage koers van het Belgische geld. De handel gaf vanwege de ongunstige prijs nog steeds de voorkeur aan het geblazen vensterglas en de EHV moest het gefabriceerde vensterglas onder de kostprijs verkopen.

In april 1922 stopte de fabriek om verbetering van de Belgische koers af te wachten en technische verbeteringen aan te brengen. In juli 1922 was er een nieuwe opstart, maar de resultaten verbeterden niet, ook tengevolge van fouten in de technische constructie van het bedrijf. Intussen was de productie van (beter en goedkoper) getrokken vensterglas in België aanmerkelijk toegenomen. De financiële situatie van de vennootschap was sterk verslechterd en de directie besloot tot een reorganisatie, waarbij ook

1932, zoek de verschillen met vorige foto's.

de ervaringen van technische ontwikkelingen uit België toegepast konden worden.

Zij slaagden echter niet en directeur ir. A.H.L. de Bel nam ontslag, hij werd daarna directeur van een spiegelglasfabriek in Sas van Gent. In 1925 viel het besluit de EHV te liquideren en in september was er een verkoping van haar bezittingen. De gebouwen, machinerieën, terreinen en voorraden werden aangekocht door de Nederlandsche Handelmaatschappij Rotterdam, tevens de belangrijkste crediteur van het bedrijf.

Op 4 januari 1926 verscheen in de Staatscourant de akte van oprichting van de NV Nederlandse glasindustrie, gevestigd in Maassluis, met als doel de vensterglasfabriek weer in bedrijf te stellen. Directeur was de Luxemburger ir. Jean Pesch, voorheen werkzaam in een papierfabriek in Frankrijk. De dagelijkse leiding berustte bij een der commissarissen, de heer O. Missonne, spiegelglasfabrikant uit Floreffe (België). Helaas ontbrak het deze beide heren aan kennis van en ervaring met de

fabricage van vensterglas en het systeem Fourcault. En omdat er ook geen technische aanpassingen werden gedaan waren de maandelijkse verliezen na de herstart in februari 1926 nog groter dan bij de vroegere EHV.

Na vier maanden werd het bedrijf in juni 1926 weer stilgelegd en bracht men enkele technische verbeteringen aan. Volgens deskundigen was dat echter te weinig en dat bleek al snel, want de productie bleef onvoldoende en de verliezen bleven hoog. Na weer een viertal maanden werd opnieuw, en nu voorgoed, de fabriek stilgelegd en besloot men tot de liquidatie van de tweede vennootschap.

Sinds die tijd staat de vensterglasfabriek in Maassluis, die ongeveer twee miljoen gulden heeft gekost, stil. Al het personeel werd ontslagen en alleen de directeur, tevens liquidateur, en enkele werklieden voor onderhoud en bewaking bleven nog in dienst.

Na 1930

Daarna gebeurt er niet veel meer, volgens de kranten uit die tijd. Tijdens een toespraak op 30 juli 1930 van Burgemeester C.P.I. Dommisse (in functie van 1908-1933) zegt hij over de EHV: *De komst van de werklieden verschaftte veel ingezeten belangrijke inkomsten en ook de opbrengst van de gemeentelijke belastingen was hoog en welkom. Concurrentie uit België maakte sluiting en opheffing van de fabriek echter onafwendbaar.*

De asfaltfabriek en de glasfabriek gezien vanaf de watertoren. Uiterst links de Hendrik Schoonbroodstraat.

In de jaren daarna zijn er wielervedstrijden op een wielervedstrijd op het voormalige terrein van de EHV. In maart 1940 staat in de krant dat de gebouwen van de voormalige EHV zullen worden gesloopt.

Wat overbleef was een lege NV, de NV De Machinale Glasfabriek De Maas. Deze werd veel later nieuw leven ingeblazen met de oprichting van de glasfabriek Maasglas te Tiel in 1963.

Die andere glasfabriek

In de jaren dertig begon de heer Ritter in voormalige haringpakhuizen aan de Govert van Wijnkade, naast de panden van de haringhandel van de gebroeders Hollaar, een glasfabriek met het doel flessen te maken. Leen Stigter legde de elektrische licht- en krachtinstallatie aan. Het was een pand met twee betrekkelijk lage kappen en de glasoven, die een enorm hoge temperatuur bereikte, stond bijna tegen het houten dak aan. Leen had direct

De tweede glasfabriek na de brand. Op de achtergrond het Havenplein en de Kippenbrug.

het vermoeden dat het hele spul wel vlug in de brand zou staan, het kon naar zijn idee niet goed gaan.

Het duurde enkele dagen voordat de gasgestookte ovens op de juiste temperatuur waren gekomen en op een nacht brandde de glasfabriek af. Aan het eigenlijke fabricageproces was men niet eens toegekomen. Het was het snelle einde van de tweede glasfabriek in Maassluis.

EEN ZOEAAF UIT MAASSLUIS

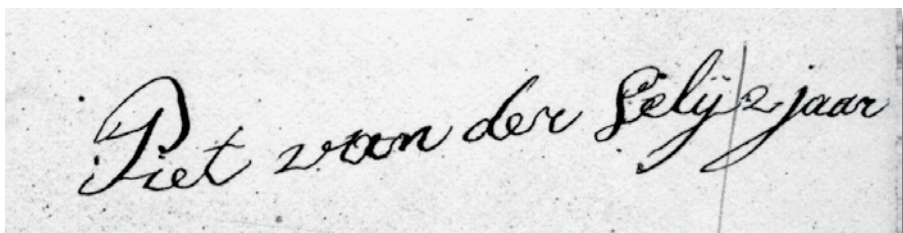
Door: Bram Sonneveld

Niet alle Maassluizers waren van beroep visser en niet alle Maassluizers waren zo honkvast dat ze hun leven lang in Maassluis bleven wonen. Er waren er ook die, hetzij vanwege het avontuur, dan wel omdat hun hart of geloof hun dat zei te doen, huis en haard verlieten en de wijde wereld in trokken. Zoals Piet van der Lelij die als zoeaaf in dienst trad van de paus in Rome.

Van Sicilië tot de Alpen

De 19e eeuw was de eeuw van natievorming. Wanneer we naar Italië kijken dan zien we dat het land aanvankelijk bestond uit een lappendeken van koninkrijkjes, prins- en hertogdommetjes, met in het midden van het land de door de paus bestuurde Kerkelijke Staat, die een omvang had die ongeveer gelijk was aan die van Nederland. Victor Emmanuel II was koning van Piemonte-Sardinië en anders dan de naam doet vermoeden, besloeg zijn koninkrijk vrijwel heel Noord-Italië. Maar Victor Emmanuel wilde meer. Hij wilde koning zijn van heel Italië, van Sicilië tot aan de Alpen. Garibaldi, met zijn roodhemden, veroverde voor hem het zuiden van Italië. Het doel was omstreeks 1860 bijna bereikt. Bijna, want tussen het noorden en het zuiden bestond nog steeds de Kerkelijke Staat. De paus zat dus klem en de paus beschikte over een mini-leger dat bij lange na niet in staat was om de Kerkelijke Staat te verdedigen.

De paus deed toen een oproep aan alle rooms-katholieke jongens om naar Rome te komen om zijn staat te verdedigen. Uit alle delen van de wereld stroomden de jonge mannen toe; in totaal ongeveer 11.000. Uit Nederland kwam het grootste contingent: ruim 3.100 jongemannen toonden zich bereid. Voorzien van een attestatie van hun pastoor meldden de mannen zich in Oudenbosch, vandaar gingen ze naar Brussel voor keuring en inschrijving. Dan met de trein naar Marseille en vandaar per schip naar Rome.

A photograph of a handwritten signature in dark ink on a light-colored, slightly textured paper. The signature reads 'Piet van der Lelij 2 jaar' in a cursive script. The paper appears to be a document or a piece of parchment.

Handtekening van Piet van der Lelij onder zijn tweejarig contract als zoeaaf.

Ze kregen een uniform dat was ontleend aan een Frans legeronderdeel dat voornamelijk bestond uit Berbers, Zouaven genaamd. De mannen die aan de pauselijke oproep gehoor gaven vormden het regiment *Zuavi pontifici* (Zoeaven van de Paus). Zij hebben van 1861 tot 1870 tegen de troepen van Garibaldi gevochten, met wisselend succes. Maar uiteindelijk konden ze de intocht van diens troepen in Rome niet verhinderen.

De Kerkelijke Staat was gekrompen tot een oppervlakte van minder dan een halve vierkante kilometer. Het pauselijk leger werd ontbonden en de soldaten konden naar huis.

Petrus van der Lelij

Waarom dit verhaal in een boekje over Maassluise geschiedenis? Omdat een van deze jongemannen geboren was in Maassluis.

Een Zoeaaf in uniform.

Op 7 september 1839 trouwden Joannes van der Lelij en Ariaantje de Leede op het stadhuis van Maasland. Joannes was aanvankelijk bouwman knecht, later bouwman (boer). Het echtpaar verhuisde naar Maassluis en woonde van 1840 tot 1845 op resp. Jokweg B7 en B47 en later op de Noorddijk E30. Ze kregen vier kinderen waarvan er een maar een half jaar oud werd. Hun tweede kind was Petrus van der Lelij, geboren aan de Jokweg B7 op 4 oktober 1841.

Vader Joannes overleed te Maassluis op 9 februari 1845 op 42-jarige leeftijd. Moeder Ariaantje hertrouwde te Maasland op 28 april 1854 met de bouwman Johannes Ruigrok, hij was 29 en zij 43 jaar.

Op 16 mei 1873 trouwde de 31-jarige Maassluise bouwman, later tuin-der, Petrus van der Lelij te Maasland met de 26-jarige Maaslandse naaister Maria Braamkamp, dochter van de schoenmaker Johannes Braamkamp en Cornelia Margaretha van Uffelen.

Petrus had er toen al een buitenlands militair avontuur opzitten als zoeaaf.

Zoeaaf

Petrus, die als Piet door het leven ging, meldde zich op 10 oktober 1867 in

Brussel en arriveerde op 14 oktober in Rome. Daar tekende hij als vrijwilliger voor twee jaar dienst. De volgende maand al nam hij deel aan de slag van Mentana, waar de troepen van Garibaldi verslagen werden door een gecombineerde legermacht van Franse en Pauselijke troepen. Piet ontving daarvoor de Mentana-medaille: Fidei et Virtuti (voor geloof en deugd). Het zou een van de weinige overwinningen van de Zoeaven blijken te zijn.

Mentana medaille, Fidei et Virtuti.

Wij weten niet waar Piet in Rome was ondergebracht: de meeste zoeaven verbleven in kloosters. Van het Nederlandse contingent sneuvelden 27 zoeaven, 170 overleden ten gevolge van verschillende ziektes. Piet van der Lelij kreeg op 11 november 1869 ontslag uit dienst en reisde (wij weten niet hoe) terug naar Nederland en hernam hier zijn leven.

Naar Indië

Piet van der Lelij overlijdt in Maasland op 27 april 1912, zijn vrouw overleeft hem 18 jaar en overlijdt in Maasland op 25 april 1930.

Het echtpaar krijgt zes kinderen, het zesde kind overlijdt binnen een maand. De oudste twee zonen Johannes Cornelis, geboren in 1874 en Cornelis Johannes, geboren in 1876, gaan naar Indië. Cornelis Johannes heeft een melkerij in Tjimahi en Johannes Cornelis levert reuzel en varkensvlees aan het KNIL. Beiden wonen in Tjimahi. Dus ook de nazaten van Piet zijn avontuurlijk aangelegd en zoeken hun geluk ver buiten Maassluis.

Cornelis Johannes overlijdt in een Japans interneringskamp en zijn broer overlijdt als oorlogsslachtoffer. Beiden zijn in 1945 in Batavia begraven.

Dochter Adriana Jacoba *1882 trouwt met Petrus Jacobus Solleveld.

Dochter Cornelia Adriana *1878 trouwt met Jacobus Leonardus Vaissier.

Zoon Petrus Johannes *1880 trouwt met Maria Rovers en is broodbakker aan de Zuidvliet in Maassluis.

Zo'n rijtje namen van Piets kinderen zegt niet zoveel, toch staat het er niet zomaar. Het is namelijk heel goed mogelijk dat er nog klein- of achterkleinkinderen van Piet van der Lelij in Maassluis wonen. Misschien hebben zij de medaille die Piet verdiende of andere tastbare herinneringen aan hem nog in hun bezit. Nazaten die herinneringen hebben aan deze toch wel illustere voorvader nodigen wij van harte uit hun herinneren met ons te delen.